

РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО БДЖІЛЬНИЦТВА В УМОВАХ ДИНАМІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

О.М. Яценко, д.е.н., професор
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”

Домінантною характеристикою агропродовольчого ринку ХХІ ст. стало зростання попиту і пропозиції на органічну продукцію в глобальній торговельній системі, яка підтверджена відповідним маркуванням і сертифікатами якості. Відповідні тенденції були зумовлені формуванням ринків органічної продукції у провідних країнах світу, зростанням рівня свідомості споживачів з приводу майбутнього здоров'я своїх родин; невідповідністю якості продовольства споживчим очікуванням і конфліктами навколо харчових продуктів на офіційному рівні та ін. Доцільно зазначити, що у звіті ООН “Світове сільське господарство” органічне сільське господарство визначено як виробничий метод майбутнього [1, с. 7]. В умовах динамізації глобального конкурентного середовища; зростання темпів споживання продуктів органічного походження та розширення і поглиблення їх асортиментного ряду; розширення географії та диверсифікації органічного агровиробництва є всі підстави стверджувати, що органічні продукти стануть пріоритетними у структурі харчування людини. Зазначені положення зумовили вибір

напряму дослідження.

Натуральний органічний мед містить корисні вітаміни В1, В2, В3, В5, В6, Е, К, С, каротин, кальцій, залізо, магній, фосфор, сірку, цинк, сіль, амінокислоти, природні цукри, мінеральні солі, зольні елементи, ферменти, органічні кислоти, азотисті сполуки, ароматичні, біологічно активні й інші речовини. До того ж мінеральні елементи і вітаміни знаходяться у найбільш відповідній формі для засвоєння їх організмом. Хімічний та біологічний склад меду робить його не лише відмінним живильним, але і важливим фармакологічним об'єктом, що має імунобіологічні та протимікробні властивості.

Світовим лідером в галузі виробництва й експорту органічного меду є Бразилія, яка щороку у середньому виробляє 40 тис. т і близько 20 тис. т експортує. В Аргентині в середньому виробляється близько 1300 т, у Мексиці – 1150 т, а в Туреччині – 400 т у рік. В Індонезії вживають спроби сертифікувати, як органічний продукт мед гігантської індійської бджоли (*Apis dorsata*), що гніздиться на тропічних деревах і служить об'єкту медяних “полювань”. Індонезійці виробляють близько 3 тис. т такого меду. В Італії на початок 2010 р. було сертифіковано 100 тис. бджолиних родин, Іспанії – 57,6 тис., у Болгарії – 44,9 тис., у Німеччині – 25 тис. Серед європейських країн, що не входять до складу ЄС, органічне бджільництво розвинене у Македонії, де сертифіковано 15 тис. бджолиних родин. Проте, у більшості країн органічне бджільництво практикують менш, ніж 1% бджолярів. Виключенням є Македонія – 20%, Італія – 13%, Канада – 2%. В Україні офіційно зареєстровано лише одне підприємство, це менше, ніж 0,01% від загальної кількості товаровиробників (50 тис.) [6].

Вагомим стимулом для розвитку органічного бджільництва є більш висока ціна й стійкий попит на його продукцію. Якість продукції залежить від того, наскільки придатне навколишнє природне середовище в зоні розташування пасік, а також наскільки ретельно бджолярі дотримуються відповідних вимог до змісту бджолиних родин і виробництва продукції бджільництва. У цей час налічується більш, ніж 20 таких вимог. Стандарти на органічні продукти розробляються й впроваджуються з 1991 р. Вони систематично переробляються й удосконалюються. Основні статті додаткових витрат при переході на технології органічного бджільництва: сертифікація території на екологічну чистоту, сертифікація пасік, витрати на придбання значно дорожчої органічної вошини й цукру. Причому ці витрати починаються у перехідний період від конвенційного органічного бджільництва, а продукція може позиціонуватися як органічна й,

відповідно, продаватися за вищими цінами тільки після його завершення. Сертифікацією займаються спеціально акредитовані організації.

Органічний мед отримується у результаті ведення органічного виробництва сертифікованого відповідно до вимог стандартів і правил органічного виробництва. У країнах ЄС виробництво органічного меду регулюється відповідними постановами які вступили у дію з 1991 р. і надалі переглядалися і доповнювалися у 1999 р. і 2008 р. В Україні бджільництво регламентується Законом України “Про бджільництво”, а якість і безпека меду – державним стандартом (ДСТУ 4497:2005). На нинішньому етапі розвитку держави діюча нормативно-правова база по веденню і регулюванню органічного виробництва і ринку в Україні відсутня і перебуває у стадії становлення.

Кожна країна яка виробляє органічний мед, має у першу чергу, дотримуватись національних стандартів на органічну продукцію, якщо вона виступає експортером, то і вимог країни-імпортера. У стандартах зазначаються вимоги до технологій утримання, розведення і виробництва, правила й порядок сертифікації і контролю. Регламентом Комісії ЄС №889/2008 від 5 вересня 2008 р. “Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) №834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів” окремими пунктами визначені вимоги до утримання пасік [7].

Законодавча база органічного бджільництва крім країн-членів ЄС створена у США, Канаді, Австралії, Новій Зеландії й інших країн. Природно, що у кожній із цих країн регулювання у зазначеній області має свої особливості. Із цієї причини продукт, що вважається органічним в одній країні, часто не визнається таким в іншій. Наднаціональна організація Demetr, створена в 1995 р., розробила власні принципи органічного бджільництва, що одержали назву біодинамічне бджільництво. Бджолярі, що є членами цього об'єднання, поряд з виконанням європейських вимог до органічного бджільництва відмовляються від придбання маток і бджіл за межами свого району й від використання штучної вощини у гніздовій частині вулика. Вощина для магазинних надставок виробляється бджолярами тільки з воску зі своїх пасік і на власному устаткуванні. Це виключає значну частину небезпечних хвороб бджіл із іншого регіону і потрапляння у продукти бджільництва залишків ветеринарних препаратів, пестицидів і інших небезпечних “домішок”. Вважається, що завдяки застосуванню технології Demetr бджолині родини стають більше гармонічними, сильними й життєздатними й що це цілком компенсує витрати,

пов'язані з переходом на технології органічного бджільництва.

У Німеччині органічне бджільництво базується на принципах, розроблених діючої з 1971 р. Асоціацією органічного фермерства Bioland, що нараховує у своїх рядах 5 тис. членів, у тому числі 250 бджолярів. З 80 тис. т імпортного й місцевого меду, споживаного населенням Німеччини, частка органічного продукту становить 5%. У середині 2010 р. було зареєстровано 420 компаній із 54 країн світу, що поставляють у Німеччину органічний мед. Найбільш значним попитом користуються монофлорні види меду, наприклад, акацієвий з Угорщини й Румунії.

У Болгарії Асоціація органічного бджільництва (BOVA) функціонує з 2003 р. і в цей час нараховує близько 150 індивідуальних і колективних членів. Асоціація пропагує розвиток органічного бджільництва, бере участь у національній й міжнародних бджільничих конгресах. Сертифікація здійснюється десятима відповідними структурами. Бджолярам, що практикують органічне бджільництво, виплачується по 15 євро на одну бджолину родину.

У Польщі перші спроби налагодження органічного бджільництва були розпочаті у 2004 р. за підтримкою з боку Міністерства сільського господарства. У 2008 р. налічувалося 56 органічних пасік з 997 бджолиними родами. Однак, органічне бджільництво не користується серед бджолярів великою популярністю, перш за все, через проблеми зі збутом. Нині докладають зусиль для створення спільної організації, що сприяла б збуту продукції.

У Росії зроблений перший крок на шляху до органічного бджільництва: постановою головного державного санітарного лікаря РФ від 21.04.2008 р. № 26 затверджені доповнення й зміни № 8 до САНПИН 2.3.2.1078-01 “Гігієнічні вимоги безпеки й харчової цінності харчових продуктів”, у яких уперше було дане визначення терміну “органічний продукт” і сформульовані санітарно-епідеміологічні вимоги до нього, у тому числі вимоги до виробництва органічних продуктів бджільництва [4].

Розвиток вітчизняного органічного сільського господарства знаходиться на початковій стадії формування і лише розпочато створення законодавчої бази із врегулювання відносин на ринку органічної продукції. Було прийнято проект Закону України «Про органічне виробництво» (від 25.05.07 р.), проект Концепції підготовлений Федерацією органічного руху Україні за дорученням міністерства аграрної політики (від 05.05.08 р.) та проект правил для виробників сертифікованої органічної тваринницької продукції.

Органічне виробництво, згідно проекту Закону України «Про органічне виробництво», це виробництво за встановленими правилами, які дозволяють виготовляти натуральні продукти з оздоровчими властивостями; а також зберігати та відновлювати природні ресурси у процесі виробничої діяльності.

Згідно цього ж закону, під органічною продукцією розуміють продукцію вироблену у визначених зонах для ведення органічного сільськогосподарського виробництва натуральна продукція та сировина рослинного та тваринного походження, лісова, бджоло- і рибо- продукція, що вирощується, виробляється, переробляється, сертифікується, етикетується, зберігається та реалізується за правилами органічного виробництва, призначається для споживання у переробленому або не переробленому вигляді, має біологічно цінні якості та оздоровчі властивості [5].

Екологічні господарства, що існують нині в Україні проходять сертифікацію в іноземних сертифікаційних організаціях. Відповідно до вимог СОТ, СФС в Україні створено механізм сертифікації та контролю стандартів сільськогосподарської продукції, в т.ч. бджільництва. Відповідно до листа за № 15-1-2-1/484 від 28.02.2005 р. Державного департаменту ветеринарної медицини, кожний господарюючий суб'єкт який бажає реалізувати мед та інші продукти бджільництва на ринку обов'язково повинен мати ветеринарно-санітарного паспорта пасіки та відповідний ветеринарний документа (сертифікат) [2, с. 11].

Товарний асортимент національної органічної продукції бджільництва на ринку представлений лише незначною кількістю товаровиробників. Серед вітчизняних представників ринку органічного меду можна виділити лише групу товаровиробників ЕТНОПРОДУКТ. В Україні на даний момент лише одна пасіка сертифікована як органічна й ще п'ять перебуває в процесі оформлення сертифікатів, що відповідають стандартам ЄС. Першим виробником органічного меду в Україні стало приватне сільськогосподарське підприємство “Дружба”, що входить в аграрну групу ЕТНОПРОДУКТ. У травні 2010 р. пасіка підприємства була сертифікована Швейцарським інститутом екологічного маркетингу ІМО згідно норм органічного виробництва Євросоюзу [3]. В Україні органічна сертифікована продукція бджільництва продається у більшій кількості великих супермаркетів (“МегаМаркет”; “Білла”; “Метро”; “Вест Лайн”; “Фуршет Гурман”; “Шереметьєв”; “Край”; “Кантрі Лайф”; “Чумацький шлях” та інш.) та інтернет-магазинах (“Органік ера”, “ecoclub”, “Вилла роз”, “GoodWinem”, “ЕкоТатко” ті інш.).

Висновки. Отже, підсумовуючи вищезазначене можна зробити наступні висновки:

1. Ринок і виробництво товарної органічної продукції бджільництва: меду, воску, маточного молочка, трутневого гомогенату, прополісу, перги, бджолиного обніжжя, бджолиної отрути і т.п. має важливе значення для національної економіки, адже вона будучи багатою на вітаміни, мікро і мікроелементи, мінеральні сполуки, є незамінною у раціоні людини і є гарним профілактичним і лікувальним засобом.

2. Світовим лідером в області виробництва й експорту органічного меду є Бразилія, Аргентина, Мексика і Туреччина. У більшості країн органічне бджільництво практикують менш 1% бджолярів. В Україні лише започатковано сертифікацію товаровиробників продукції бджільництва.

3. Необхідність формування цивілізованого ринку органічної продукції бджільництва зумовлена, з одного боку, динамічно зростаючим попитом на світовому ринку у відповідному сегменті, а з іншого, наявністю в Україні відповідного природно-біологічного та організаційно-економічного потенціалів.

Література

1. ЄС платитимуть субсидії лише органічному сектору. – Organic.ua. – № 10. – 2010. – С. 7.

2. Муді Р. Створення механізму сертифікації та контролю стандартів сільськогосподарської продукції відповідно до вимог СОТ-СФС / EuropeAid/114025/C/SV/UA / Ричард Муді, Олександр Поліводський, Олександр Маковський // Юридичний бюлетень з питань законодавства у галузі СФС в Україні. – 2005. – № 4. – С. 11.

3. Органический мёд – органическое производство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://organic-food.com.ua/organicheskij-myod-organicheskoe-proizvodstvo>.

4. Пономарев Ф.С. Органическое пчеловодство и органический мед / А. С. Пономарев, А. С. Фарамазян // журнал “Пчеловодство”. – 2010. – № 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://www.beekeeping.orc.ru/Articles/n10010_02.htm
Apimondia FirstWorldConferenceonOrganicBeekeeping. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.bee-hexagon.net/files/file/fileE/Organic/ProgramAbstracts.pdf>

5. Про органічне виробництво [Електронний ресурс]: Проект Закону України– Режим доступу: // http://organic.com.ua/proekt_zakonu_ukraini_proorganichne_agrovirobnictvo.html

6. Apimondia First World Conference on Organic Beekeeping.
[Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://www.bee-hexagon.net/files/fileE/Organic/ProgramAbstracts.pdf>.
7. Commission regulation (EC) No 889/2008 of 5 September 2008.
[Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://etko.org/Dosyalar/file/EU%20Reg%20889%20September%205,%202008%20no%20logos>.